

Križarske vojne

Razmere okoli bizantinskega cesarstva

Od srede 11.st. so bizantinsko cesarstvo ogrožali Seldžuki. Odločilni poraz je vzhodnorimsko cesarstvo doživelo l.1071; medtem ko so si skušali zagotoviti Armenijo so jih porazili Saraceni. Carigrad prosi za pomoč papeža Gregorja VII., ki se je pripravljala na vojaški nastop, a ga je prehitela smrt. L. 1095 cesar Aleksej I. ponovi prošnjo za papeževo pomoč.

Poziv na vojno in odziv

Urban II. še istega leta na cerkvenem zboru v Clermontu pokliče na pomoč ogroženim kristjanom v Cerkev in k varstvu za romarje v Jeruzalem. Nasproti razprtijam v domači deželi je postavil vojno za vero, zato je bil odziv na njegov govor izreden. Bojni pohod so vodile tri družbene plasti: lotarinško, južnofrancosko in normansko visoko plemstvo, viteštvo tistih krajev (odločilna plast) in „mali ljudje“. Urban je Aleksejevo prošnjo zasukal v smer (v Carigradu niso mislili nanjo), ki je bila dobrodošla južnofrancoskemu viteštvu. Idejni cilj križarjev je postalo, da z bojem osvobodijo Jeruzalem muslimanom in ne bizantinske države Seldžukov.

Papež je vedel, da bo verska vojna proti muslimanom dobila širok odziv (španski in južnofrancoski plemiči so se proti njim že dolgo bojevali na Iberskem polotoku). Jeruzalem je bil od 11.st.vedno bolj priljubljen kot romarski kraj in zato je osvoboditev Jeruzalema hvaležen cilj. Vedel je tudi, da k viteškimi idealom sodi tudi boj za Cerkev in vero. Ljudje pa so se za udeležbo pri križarskem pohodu odločali tudi iz želje po prigradah in v upanju na gmotni dobiček ali pa da bi zavladali na Vzhodu.

Za podrobnejše informacije glej v: Srednjeveška Evropa, str.98-99

Prva križarska vojna (1096-1099)

Križarje, ki so sodelovali v prvi križarski vojni lahko razdelimo v dve skupini:

-križarski pohod „malih ljudi“; vodil ga je popotni pridigar Peter Amienski

-viteški križarski pohod; vodili so ga Gottfried Bouillonski, Balduin Flandrijski, Bohemund Tarantski in njegov sorodnik Tankred, Robert iz Normandije, Raimond iz Toulusa.

Obe skupini sta ubrali kopensko pot, le južnoitalijanski Normani so se pod Bohemundom prepeljali čez Jadransko morje (in po kopnem iz Grčije). Drugače pa so pomorsko pot čez Sredozemlje obvladovali muslimani.

Skupina Petra Amienskega je bila na začetku pohoda kriva za velika preganjanja Židov v porenskih mestih (imela so verske in gospodarsko-družbene vzroke). Ta skupina je bila razbita na poti čez Balkan in Malo Azijo, Jeruzalem so dosegli le posamezniki. Skupina je bila vojaško neizkušena, ni imela preskrbe in je zato plenila po ozemljih po katerih je hodila, pri tem sa so jo uničevali prebivalci, ki so se ji upirali.

Viteški pohod je bil bolje pripravljen in voden. Potrebne stvari naj bi kupili oz. jih dobili z menjavo na ozemljih, po katerih so korakali. Tako bi se izognili spopadu z domačim ljudstvom. Zaradi pomankljive discipline in težav s preskrbo pa se tega niso držali. Posamezne skupine vitezev so odšle po različnih poteh in se združile pred Carigradom, kjer pa je dvor opazil samovoljno početje bližajoče se kardeli.

Med pripravljanjem križarjev, pa so se Bizantinci sami rešili Seldžukov. Pa tudi križarji se niso nameravali politično-vojaško angažirati za Carigrad, temveč so hoteli osvojiti Palestino za Z Evropo. S tem ciljem križarjev pa se ni strinjal bizantinski cesar. Med križarji in cesarjem je prišlo do napetosti, ki so jih za silo rešili z dogovori. Tako so vsi križarji prisegli bizantinskemu cesarju vazalsko vdanost in odvisnost. S tem si je Carigrad želel zagotoviti s strani križarjev osvojena ozemlja, vendar pa zagotovitev ni imela velikega pomena.

Križarji so prišli med boji skozi Malo Azijo, nato pa so se posamezne skupine spet razšle. Voditelji so hoteli pridobiti si svoja gospostva:

-Balduin Flandrijski po udaru čez Evfrat zavlada Edessi,

-Bohemund Tarantski po daljšem rivalstvu z Raimondom Toulouškim zavlada v Antiohiji (osvojena je l.1096).

Po triletnih bojih je ostanek križarske vojske l.1099 prišel pred Jeruzalem. Tako kot poprej Antiohijo so mesto sprva oblegali in ga zavzeli julija l.1099 (dva tedna po smrti Urbana II.). V Antiohiji so križarji pobijali muslimane kot kristjane in brez pomislekov ropali. Vendar pa so v Jeruzalemu gospodarili še bolj strahovito. Pomorili so skoraj vse muslimansko in židovsko prebivalstvo. Prav ta pokol je spodbujal muslimansko bojevitost in spet oživil misel na „sveto vojno“.

V križarski državi Jeruzalem oblast sprva prevzame Gottfried, kot „upravitelj svetega groba“. Po njegovi smrti pa ga je naslebil brat Balduin kot kralj, Edessa pa je prepustil nekemu sorodniku.

Prve križarske države (Edessa, Antiohija, Jeruzalem) so bile v težavnem položaju saj so jih obdajali muslimanski sosedji, odrezane pa so bile od obrežja. Tudi v razmerju do Bizantincev so se ohranile napetosti, stanje pa se je še poslabšalo zaradi cerkvene politike križarjev. Tako sta si v Antiohiji lastila vrhovno oblast tako bizantinski cesar kot Bohemund. Vsak je posstavljal svojega patriarha kar je poglobilo cerkveni in politični razkol, ki je od l. 1054 ločeval Latince in Grke.

Nadaljne osvojitve:-Raimond osvoji grofijo Tripolis v Libanonu.

-Križarji osvojijo obrežje med Jaffo in Haifo in naposled tudi Tir.

Preskrba križarskih držav (Edessa, Antiohija, Jeruzalem, Tripolis) prevzamejo Benetke (preskrba preko morja) in s tem doživela gospodarski razmah. Obstanek križarskih držav je bil možen le s stalnim bojevanjem. Edessa (najbolj vzhodna) je kot prva prišla nazaj v roke muslimanov. In padec Edesse l.1144 je dal povod za drugo križarsko vojno.

Za podrobnejše informacije glej v: Srednjeveška Evropa, str.99-107

Druga križarska vojna (1147-1149)

Pobudo za drugo križarsko vojno sta dala papež in veliki pridigar križarstva Bernard iz Clairvauxa. Pohod pa sta vodila francoski kralj Ludvik VII. Francoski in nemški kralj Konrad III. Udeležili so se je predvsem visoki plemiči in viteštvo. Tudi v tej vojni preganjajo Žide v porenskih mestih; Bernard je nastopil proti temu.

Vojska je ponovno izbrala kopensko pot. Spet je v Carigradu prihajalo do izgrediv in napetost je še vedno odstajala, čeprav se je bizantinski cesar Manuel I. Komnen poročil s sestro? kralja Konrada III. Z bizantinsko podporo kralja napredujeta do Antiohije. Vendar pa sta bila neuspešna, saj cilja (zavzete Edesse, ki je bilo tudi povod za drugo križarsko vojno) nista dosegla.

Ostale križarske države so se lahko obdržijo, ker muslimanski vladarji niso bili enotni (v Egiptu od 10.st dalje vlada slabotna dinaastija Fatimidov). L.1171b pa sultan Saladin dobi v svoje roke egiptovski kalifat in l.1174 zavzame Damask. Zavzame tudi Mosul in Alepo in l.1187 pri Hattinu premaga vojsko križarskih držav. Posledica te zmage je kapitulacija Palestine, sultan pa zavzame Jeruzalem. Saladin ob zavzetju tega mesta ne naredi pokola (kot so ga l.1099 križarji) in zato je med križarji veljal za utelesitev kreposti, ki jih je opevala viteška epika. Padec Jeruzalema je v Angliji, Franciji in Nemčiji sprožil priprave na tretjo križarsko vojno.

Za podrobnejše informacije glej v: Srednjeveška Evropa, str.107-108

Tretja križarska vojna (1189-1192)

Povod za tretjo križarsko vojno je padec Jeruzalema. Vojno je vodil cesar Friderik Barbarossa (v tej vojni je videl vrhunec svojega življenja in uresničitev enega svojih viteških idealov). Po njegovi nesrečni smrti (utonil je pri kopanju v rečici Salef v Mali Aziji) se je nemška vojska razkropila. Vodstvo pohoda pa je prešlo na angleškega kralja Riharda Levjesrčnega, francoski kralj Filip II. Pa se je kmalu vrnil domov.

Angleška in francoska vojska sta tokrat šli čez morje (znamenje položaja, ki so si ga medtem izbojevale krščanske pomorske sile v Sredozemlju; Benetke, Genova, Bizanc).

Jeruzalema niso mogli zavzeti, zato pa je Rihardu uspelo dobiti Ciper in pristaniško mesto Akkon (probleme, ki jih to povzroči glej v Srednjeveški Evropi). Na tem križarskem pohodu so v ospredje stopila nacionalna nasprotja (že na drugem križarskem pohodu je prikajalo do nesoglasij med francoskimi in nemškimi križarji).

Richard Levjesrčni je v Sveti deželi užalil vojvodo Avstrijskega, zato ga je ta vrigel v ječo, ko se je angleški kralj vračal domov.

Za podrobnejše informacije glej v: Srednjeveška Evropa, str.108-109

Četrta križarska vojna (1202-1204)

Sin Friderika barbarose, Henrik VI. , je imel v načrtu križarski pohod, vendar ga ni mogel uresničiti. Po njegovi smrti je vodstvo križarskega gibanja zopet prevzelo papeštvo (paprž Inocenc III.). za financiranje križarskih pohodov je bila vpeljana križarska desetina. Četrta križarska pohod pa je pokazal, kako so gmotne koristi (te so bile pomembne že na začetku) polagoma dobile premoč nad križarsko versko navdušenostjo.

V Benetkah so se l.1201 zbrale večje skupine križarjev, vendar pa niso mogli zbrati denarja za prevoz čez morje, ki so ga zahtevali Benečani. Zavezali so se, da bodo ceno za prevoz plačali z zavzetjem Zadara, ki je bilo v ogrskih rokah.

V Zadru so se križarjem pridružil pretendent za cesarski prestol bizantinske države (kako je prišlo do tega preberi v Srednjeveški Evropi, str.110). Križarji so ustregli njegovi prošnji za podporo in iz Zadra odjadrali proti Carigradu. Pretendent se ni mogel uveljaviti, zato so križarji s silo spravili mesto v svoje roke, ga oplenili in uničili veliko umetnostnih zakladov. Za cesarja so postavili enega izmed svojih vrst. S tem je bil ta križarski pohod končan; križarji Svete dežele niso nikoli videli. Za podrobnejše informacije glej v: Srednjeveška Evropa, str.109-112

Razkosanje bizantinske države

Ustanovitev latinskega cesarstva v Carigradu l.1204 se je zgodila brez papeževega privolenja in je imela daljnosežne posledice. Vzhodnorimski dvor je ustanovil v Nikeji protivladno in se je s pomočjo Genovežanov vrnil v Carigrad l.1261. Križarji so po l.1204 Grčijo razdelili v majhne kneževine, katerih so se polastili udeleženci križarskega pohoda. Tako so si Benečani zagotovili Krf in Kreto (kot trgovinski oporišči), nekatere Egejske otoke in pristanišče na Peloponezu. S tem je enotna vzhodnorimska država dokončno razpadla. Izgubila je veliki politični pomen, ki ga je ohranila do staufovskih časov. Tako so tudi križarske države v Palestini izgubile oporo ob vojaško ugledni in strjeni sili.

Križarski pohodi v 13.st.

L.1212 se je iz občutka nezadovoljstva nad postavljenimi cilji in vojaškim vodstvom porodil otroški križarski pohod. Otroke, stare od osem do šesnajst let, so iz Francije in iz porenških dežel v dveh skupinah poslali na pot v Sveto deželo. Menili so, da bi se moglo neoboroženim in nedolžnim otrokom posrečiti to, kar ni uspelo z zločini obremenjenim vojakom. Vendar pa se je njihova pot strahovito končala. Tiste, ki so sploh prišli do vkrcevalnih pristanišč so izgubili življenje na morju v viharjih ali pa so postali sužnji mohamedancev.

L. 1217 se je križarska vojska ponovno odpravila, vendar pa tokrat ni imela namena osvojiti Palestine (zavzeli so jo muslimani), temveč je bila namenjena proti središču arabskega gospostva, Egiptu. Cilj napada je bila trdnjava Damiette. Po štirih letih je tudi ta križarski pohod spodletel, tako kot prejšni.

L. 1215 je staufovec Friderik II. Obljubil križarski pohod in papeži so ga silili naj izpolni obljubo. Dve leti kasneje se je vkrca v ladjo, vendar pa se je moral zaradi bolezni vrniti. Papež njegovega opravičila ni priznal in ga je izobčil.

Friderik se je kot izobčenec l. 1228 ponovno odpravil na križarski pohod. Brez vojskovanja je dosegel pogodbo z muslimani, ki je kristjanom za deset let zagotovila svete kralje (Jeruzalem, Betlehem, Nazaret). V Jeruzalemu so muslimani dobili tempeljski okraj s kamnito cerkvijo in z mošejo El-Aksa. Kljub izobčenju in interdiktu se je Friderik II. V cerkvi svetega groba okronal za jeruzalemskega kralja. Kritizirali so ga zaradi okoliščin med njegovim križarskim pohodom in ker se je odpovedal vojaškim dejanjem, kar je tedaj veljalo za neslavno početje. Pogodba, ki jo je Friderik dosogel pri sultanu, je bila po dolgem času prvi uspeh, ki pa je ostal zadnji.

Po desetih letih so sveti kraji zopet prišli v mohamedanske roke. Križarski pohod pod grofom Thibautom Šampanjskim naj bi jih dobil nazaj, a je bil neuspešen. Kristjani so v naslednjih letih upali, da bi napredujoči Mongoli postali sovražniki Arabcev, vendar se ti upi niso izpolnili.

Naslednja dva pohoda je vodila Ludvik IX. Sveti. Prvi (1248-1254) je bil naperjen proti mestu Damiette v Egiptu, drugi (1270) pa proti Tuniziji. Kralj je odpotoval v Palestino, da bi utrdil Akkon. Na prvem križarskem pohodu je Ludvik padel v ujetništvo in je moral za osvoboditev palčati visoko odkupnino, na drugem pa je umrl.

Jeruzalem je ostal izgubljen, leta 1291 je padel v Palestini Akkon, zadnja križarska trdnjava. S tem je bilo križarskih vojn konec.

Za podrobnejše informacije glej v: Srednjeveška Evropa, str.150-162

Križarska ideja in njene spremembe

- V 12. St je dobil pojem križarskega pohoda širši pomen. Nemškimi Knezom (henriku Levu in Albrehtu Medvedu) je bilo priznано, da je lahko njuna zaobljuba za križarski pohod velja za izpolnjeno, če bosta (na mesto da bi se udeležila drugega križarskega pohoda v palestino) na mejah svojih kneževin bojevala proti Slovanom. Tako je postal križarski pohod vsak boj proti poganom.
- Pod papežem Inocencem III. In njegovimi nasledniki je bil za križarsko vojno razglašen tudi boj proti albižanom ali katarom (versko gibanje v J Franciji, ki se je ločilo od Cerkve).

- Tudi Sigismund je na začetku 15.st.križarsko vojno pojmoval kot skupno gibanje krščanskega sveta proti nevernikom. Upal je, da bo lahko na koncilu spravil krščanski svet, razdeljen z razkolom, da bi se potem lahko bojeval proti Turkom, ki so ogrožali njegovo kraljevino Ogrsko. Na osvoboditev svetih krajev tedaj ni mislil nihče več.

Posledice in učinki križarskih vojn

Politični nasledki križarskih pohodov so bile križarske države. Te so bile zelo nestabilne. Križarski pohodi pa so zapustili sledove tudi na drugih področjih.

- Poslabšale so se razmere med Evropo in bizantinskim cesarstvom. Razkol l.1054 se je poglobil zaradi brezobzirnega ravnanja zahodnjakov v Palestini. Z zavzetjem Carigrada je vzhodnorimska država izgubila politični pomen.
- Razmerje med muslimani in kristjani se je poslabšalo zaradi dogodkov ob zavzetju Jeruzalema l.1099.
- V križarskih državah je ob stalnih stikih zraslo večje razumevanje za ljudi drugačne vere. Kristjani v Palestini so bili strpnejši za ljudi drugačne vere.
- Med posameznimi križarskimi skupinami so vladale močne napetosti. Nosilci križarskih pohodov so bili predvsem francoski vitezi. Ugled, ki so jim ga je prinesla njihova dejanja („božja dejanja s frankovsko vojsko”) je pripomogel k začenjajočemu se združevanju. Položaj kraljev Ludvika VII, Filipa II. In Ludvika IX. Kot voditelj križarskih vojsk je utrdil tudi njihov položaj v domači deželi.
- Križarske vojne so pospešile gospodarske spremembe. Benetke, Genova Pisa, in trgovska mesta v notranjosti Lombardije so že pred začetkom križarskih pohodov doživela velik trgovinski razcvet. Najugodnejši položaj so imele Benetke; po imenu so pripadale bizantinskemu cesarstvu, dejansko pa so si že od časa Langobardov s pravnimi meddržavnimi pogodbami zagotavljale svojo avtonomijo proti vsakokratnim gospodarjem S Italije. Genova in Pisa pa sta pripadali nemški državi. Ta mesta so se v veliko večji meri kot pred križarskimi pohodi udeleževala trgovine z Orientom. Od 12.st. so služila tudi s prevažanjem križarjev. V Evropi so bili zaželeni predvsem luksuzni izdelki in pridelki kot začimbe, žlahtni in polžlahtni kamni, slonova kost... Za trgovske namene so v Evropi skovali v denar več žlahtnih kovin kot poprej. Tako se je v Evropi (z začetkom v Lombardiji) polagoma močneje uveljavilo denarno gospodarstvo.
- Da so „pogani” na mnogih področjih kulturno presegajo zahodne kristjane se je pokazalo že v Španiji (v Toledu je bila najstarejša šola prevajalcev arabskih besedil z matematično-naravoslovnega, medicinskega in filozofsko-teološkega področja). S križarskimi pohodi se je povečalo zanimanje za sadovve vzhodnjaškega duha (Aristotlova dela v predelavi Arabca Averroesa je Tomaž Akvinski vzel za podlago svoji teologiji). Od Arabcev so se Evropejci naučili izdelovanja papirja.
- Križarska dediščina so bili tudi viteški redovi, ustanovljeni med prvim in drugim križarskim pohodom. Nemški viteški red pa je bil ustanovljen med tretjim pohodom, kot red negovalcev bolnikov za preskrbo romarjev, kmalu pa so dobili odločilen pomen v križarskih državah. Redovi templarjev, ivanovcev in nemških vitezev so se od meniških redov ločili po tem, da so imeli ob običajni zaobljubi (revščina, čistost in poslušnost) še pristavek; zavezali so se za boj proti poganom. Zato so smeli nositi orožje, loviti in se bojevati. Ivanovci in templarji so bili povečni Francozi, Nemci pa so se zbirali v nemškem viteškem redu. Vsi trije redovi so si nabirali bogastva in osvajali ozemlja zunaj Palestine in so nanje prenašala svojo dejavnost ko so drugo za drugo izgubljali križarske države. V 13.st so se templarji umaknili v Francijo, kjer jih je francoski kralj obdolžil krivoverstva in se tako dokopal do njihovih bogastev. Ivanovci so po padcu Akkona odšli na Ciper, nato na Rodos in naposled na Malto (malteški viteški red). Nemški viteški red pa si je zastavil nalogo, pridobiti novo posest v tedaj še „poganski” Prusiji, kjer so živeli Pruci, pripadniki več baltskih plemen.

Za podrobnejše informacije glej v: Srednjeveška Evropa, str.252-263